

НА ЗАКІНЧЕННЯ НОМЕРА

ДЕРМАТОЛОГІЧНЕ ЗАХВОРЮВАННЯ КАРЛА МАРКСА

Скорочений виклад

S. Shuster

British Journal of Dermatology 2008;158:1-3

Вступ

Ідеї Карла Маркса (рис. 1) здійснили величезний вплив на історію 20 століття. Разом із тим інтерес до його особистості поглиблюється ще й тим, що цей визначний мислитель розробляв їх, перебуваючи у стані бідності і страждаючи на різні хвороби. Для мене як для лікаря це пояснювалося фактом, що дві його головні хвороби були дерматологічні.

Перший їх клінічний опис опублікували ще у 1933 році (F. Regnault), у ньому ж дійшли висновку, що філософ головним чином мав фурункульоз і захворювання печінки, а помер від туберкульозу легень. Незважаючи на те, що від часу появи опису вже минуло понад 70 років, він залишається найбільш вичерпним текстом, присвяченим досліджуваній проблемі, до якого мало що можна додати.

Автори найостанніших статей, присвячених патографії Маркса (A. Nelson, 1999), відштовхувалися від його дослідження світової фінансової системи, протягом якого було відзначено епізоди нездужання, включаючи “фурункули”, про що згадано в опублікованій кореспонденції. На жаль, у цих статтях не було зроблено критичного аналізу представленого матеріалу: клінічні описи і їх діагностично інтерпретацію сприймали як фактологічну цінність, а висновкам бракувало зв'язку із сучасною медициною. Це стає очевидним, наприклад, після прочитання такого фрагмента: “Стан Маркса цілком корелює з діагнозом традиційної китайської медицини, у якому беруть до уваги як емоційний, так і фізичний компонент. З цього погляду можна сказати, що пацієнт викрав вогонь із небес, але не міг опанувати його енергетичний субстрат. Симптоми мислителя походять від “вогню” (печінки). Нескладна мова, безсоння, психічна нестабільність, “припливи” до голови, фурункули і шлункова гарячка, ангіни, інфекції ротової порожнини і т. ін., співвідносяться з надміром вогню/тепла. У китайській медицині вогонь походить від печінки, цю клінічну картину доповнюють болі голови, здуття в печінковій проекції, почервоніння очей, що погіршуються

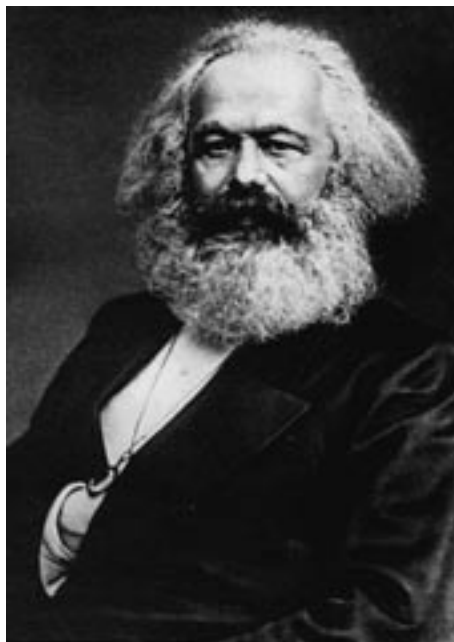


Рис. 1. Карл Маркс.

навесні. Ймовірно, Маркс був генетично схильний до такого розладу, але останній чітко загострювався нездоровим способом життя, курінням, зловживанням алкоголем і перевтомою”.

Ми гадаємо, що настав час переоцінити медичну біографію філософа, поновому проаналізувавши першоджерела, у яких згадано про хворобливі стани пацієнта. Саме від них слід відштовхуватися, намагаючись встановити новий діагноз.

Хвороби

У фундаментальній біографії Маркса, написаній Wheen у 1999 році, є згадка про “печінкове захворювання”; це твердження повторюється і в інших виданнях такого типу. Справді, мислитель часто писав, що має “запалення печінки” (лист до Лассаля від 16 січня 1861 року), хоча його епізодичні болі більше нагадують печінкову кольку. Він також стверджував, що інколи жовтів, водночас у доступних першоджерелах не йшлося про свербіж шкіри чи зміни кольору сечі або калу, на основі чого думають про наявність обструктивної жовтяниці. Цілком реально припустити, що природу загальноприйнятого твердження про “печінкове захворювання” Маркса ще необхідно буде з’ясувати. Проте після ознайомлення зі звітами про хворобу шкіри ймовірність діагнозу, відмінного від “фурункульозу”, стає дуже високою. Щоб перевірити ці припущення, мені довелося проаналізувати найосновніше першоджерело — 50 томів “Повного зібрання творів” Маркса й Енгельса. Залишаючи поза увагою політичні й філософські трактати, основну увагу я звернув на листи, особливо до дружини Дженні та Енгельса, в яких удалося знайти відповідь на ті запитання, що мене цікавили.

Захворювання шкіри

Пошук описів хворобливих станів у розділі кореспонденції “Повного зібрання творів” (38–46 томи) засвідчив, що хоча шкірні ураження мислитель і його лікарі називали “карбункулами” і “фурункулами”, вони були занадто персистуючими, рецидивуючими, деструктивними й нетиповими за локалізацією для такого діагнозу. Ймовірним діагнозом у цьому разі міг бути гнійний гідраденіт. Це рецидивуюче інфекційне захворювання виникає внаслідок блокування проток апокринних залоз у зоні відкриття у волосяних фолікулах переважно у шкірі пахвових, пахвинних, грудних, періанальних і генітальних ділянок. Хоч окремі дерматологічні розлади можуть нагадувати фурункули й останні часто не легко диференціювати, певні асоційовані клінічні прояви допомагають поставити точний діагноз, і їх удалося знайти в листах того, кому присвячена ця стаття.

Найраніша письмова згадка про шкірні проблеми Маркса датується 29 листопада 1862 року (лист до Людвіга Кугельманна: “Протягом останніх 14 місяців я страждаю від постійних рецидивів карбункулів”), найостанніша — 1874 роком. Згадки про ураження шкіри нечасті і мало деталізовані, загалом ці ураження містяться біля життєво важливих органів (лист до Фрідріха Енгельса від 2 квітня 1867 року: “Вогнища в мене на спині і біля калитки”). Аналогічне стосується і свербіжу та злущування, котрі, як пише хворий, виникли за 2 роки до появи перших фурункулів.

Персистуючі “карбункули” в пацієнта неодноразово були виявлені навколо відхідника, у пахвових ямках, паху, на грудях, геніталіях, внутрішніх поверхнях стегон і над лоном — улюблених місць розвитку гнійного гідраденіту, а також на скальпі й обличчі.

Маркс та його дружина чітко розрізняли “фурункули” від “карбункулів” із численними дренажними “заглибленнями”, стан яких поліпшувався через кілька

місяців і котрі інколи потребували розсікання; при цьому часто виникав біль, а один такий епізод навіть був небезпечний для життя (лист до Карла Лібкнехта від 24 листопада 1863 року). Ці описи також сумірні з хронічним запаленням, виділеннями й індурацією, після чого наставало руйнування тканини (лист до Людвіга Кугельманна від 28 квітня 1871 року: “У лівій пахвовій ямці є значна ділянка, де шкіра ЦІЛКОМ знищена”).

Описані клінічні прояви з характерним рецидивуючим перебігом, схильністю до виникнення в певних місцях і тканинною деструкцією не є типовими для звичайних фурункулів, а скоріше для гнійного гідраденіту.

Такий діагноз також пояснює існування деяких інших симптомів, згадки про які є в кореспонденції Маркса, наприклад, скупчень фурункулів на скальпі, обличчі та інших ділянках тіла (що характерно для тріади фолікулярної оклюзії), артралгій при загостренні хвороби, котрі безпідставно асоціювали з ревматизмом, рецидивуючих болів у оці, що пояснювали блефаритом або кератитом (лист до Людвіга Кугельманна від 13 лютого 1863 року: “Мені заборонили читати, писати й курити, оскільки я маю щось на кшталт запалення ока”). Хоч усі вищезгадані стани інколи розвиваються незалежно, вони також трапляються при гідраденіті і можуть бути його наслідками.

Різні діагнози мислителя, що їх ставили йому лікарі (“карбункул” чи “фурункул”), і лікування миш'яком, припарками і розсіканням не дивують; уперше гнійний гідраденіт описали у Франції між 1854 і 1864 роками; на відміну від французьких вин, інтелектуальна інформація тоді дуже повільно поширювалася через Ла-Манш у Великобританію, де філософ провів більшу частину свого активного життя; так, перша публікація про назване захворювання англійською мовою появилася лише в 1933 році. Можливо, причина того, чому діагноз нашому герою поставили з таким запізненням, пояснюється тим, що дуже мало лікарів знають, що таке гнійний гідраденіт, а ще менше дерматологів — хто такий Карл Маркс.

Новий діагноз у мислителя має дуже важливе значення не лише в історичному контексті; шкіра як орган дотична до спілкування і її порушення спричиняють сильний психологічний дистрес, відчуття огиди, відчуження і дефективне уявлення про власний образ, а також депресію. Такі прояви дуже очевидні у хворих із гнійним гідраденітом, і в цьому сенсі Маркс не є жодним винятком — хвороба була суттєвим чинником злиденного життя філософа і різко знижувала його самоповагу, про що є згадки у кореспонденції (лист до Фрідріха Енгельса від 24 січня 1863 року).

Чи могло це захворювання шкіри вплинути на творчість теоретика науково-гуманізму? Він постійно скаржився на те, як “гнійники” перешкоджали йому працювати, водночас непрямим чином поліпшуючи якість написаного (лист до Фрідріха Енгельса від 22 червня 1867 року: “Буржуазія пам'ятатиме мої карбункули аж до Судного дня”). Енгельс також відзначив стилістичну гостроту статей Маркса, створених під час загострення хвороби. Цікавою є ідея, наскільки шкірні проблеми мислителя сприяли його відчуженню від себе і водночас залученню цього поняття до стратегічного спростування ідеалізму Гегеля, що дійшло логічного кінця під час написання фундаментальної політекономічної праці “Капітал”, більша частина котрої була викладена на папері під час крайньої екзацерації гідраденіту. Усе сказане вище є підставою для подальших пошуків, але поки що точної точки перетину між захворюванням філософа і його стилістичними варіаціями ще не описав ніхто.